RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

TUY/ AK

Lausunto
Julkinen

RISE/4060/2025
RISE-AK-2025-20020

22.09.2025

Rikosseuraamuslaitoksen lausunto lakiovaliokunnalle

Asia: VNS 6/2025 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Selonteossa on todettu, että kansainvälinen turvallisuusympäristö on muuttunut merkittävästi. Tällä pitkäkestoisella ja perustavanlaatuisella muutoksella on laaja-alaiset vaikutukset sisäiseen turvallisuuteen. Selonteossa on määritelty sisäisen turvallisuuden painopisteiksi ja niihin liittyviksi tavoitteiksi yhteensä seitsemän kokonaisuutta, joista erityisesti kolmella on merkittävä yhteys Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan. Nämä painopisteet ovat 1) vakava nuoriso- ja jengirikollisuus eivät saa kasvusijaa suomalaisessa yhteiskunnassa, 2) järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjuntaan panostetaan oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi, ja 3) väkivaltaisten ääriliikkeiden ja terrorismin uhka hallitaan.

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaympäristöön on vaikuttanut merkittävästi vankimäärän kasvu. Uusien vankiloiden tai lisärakennusten valmistuminen on muuttanut kokonaistilannetta parempaan suuntaan, mutta valitettavasti vankiloiden yliasutus on edelleen merkittävä ongelma. Vankimäärää ovat kasvattaneet muun muassa aikaisemmat lainsäädännön muutokset, keskimääräisten vankeusaikojen pidentyminen, ulkomaalaisten tekemät rikokset ja tutkintavankien määrän kasvu. Keskimääräinen päivittäinen vankimäärä on kasvanut noin 550 vangilla vuosien 2021–2024 välillä ja kasvun ennakoidaan jatkuvan siten, että vuonna 2030 vankeja on noin 500 enemmän kuin tänä vuonna. Rikosseuraamuslaitos arvioi, että vuoteen 2030 mennessä tarvittaisiin yli 1000 vankipaikkaa ja noin 670 henkilötyövuotta lisää.

Rikosseuraamuslaitoksen resurssit tosiasiallisesti niukkenevat, koska henkilöstömäärää ei ole voitu lisätä tarpeen mukaisessa suhteessa vanki- ja yhdyskuntaseuraamusasiakasmäärään. Vankimäärän lisäyksestä johtuviin ruoka- ja vaatehuollon kustannuksiin sekä lisääntyneisiin vankikuljetuksiin ei saada lisämäärärahaa. Laitostäytäntöönpano edellyttää laajaa kiinteistökantaa, jonka vuokrankorotuksiin ei ole myönnetty lisämäärärahaa. Edellä mainitut lisäkustannukset joudutaan kattamaan säästämällä henkilöstömenoista.

Vankimäärän kasvu jatkuu tulevina vuosina tehtyjen ja tulevien lainsäädäntömuutosten vuoksi. Syyttäjälaitoksen ja poliisin resursseja on myös lisätty ja näillä on vaikutusta aikanaan vankimäärän kasvuun. Rikosoikeusprosessiketjun toimijoiden määrärahoja lisätessä, tulisi aina huomioida myös tarpeenmukaiset resurssilisäykset Rikosseuraamuslaitokselle, jotta se kykenee suoriutumaan lakisääteisistä tehtävistään.

Turvallisuusympäristössä on tapahtunut muutoksia, joiden vuoksi merkittävien turvallisuuspoikkeamien riski Rikosseuraamuslaitoksessa on kasvanut aiemmasta

1) Vankimäärän voidaan odottaa jatkavan kasvuaan, erityisesti suljetut vankilat ovat merkittävästi yliasutettuja. Nuorten ja alaikäisten vankien, seksuaalirikoksista tuomittujen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneiden vankien määrä on lisääntynyt.
2) Vankien mielenterveyden ongelmista aiheutuvat turvallisuuspoikkeamat ovat kasvussa.
3) Vankeusaikainen huumausainerikollisuus heikentää vankilaturvallisuutta ja kuntoutumisen edellytyksiä. Huumausainelöydökset ovat lisääntyneet (mm. Alfa PVP).
4) Kansainväliseen vakavaan rikollisuuteen liittyvien vankien määrä on kasvanut ja tulee edelleen kasvamaan. Ryhmien ja yksittäisten henkilöiden aiheuttamiin uudenlaisiin turvallisuusuhkiin on varauduttava omalla turvallisuustiedon tuottamisella ja yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.
5) Vankeusaikaisen rikollisuuden määrän voidaan odottaa lisääntyvän. Valvontakeinot ja resursointi eivät tue riittävällä tavalla rikosten estämistä.
6) Syrjäytyminen on edelleen vakava sisäisen turvallisuuden uhka. Hoitamattomina em. asiat lisäävät riskiä joko joutua rikoksen uhriksi tai syyllistymistä rikoksiin. Hyvinvointialueiden palveluiden järjestymisessä ja tarjonnassa on edelleen suuria eroja valtakunnallisesti, erityisen huolestuttavaa ovat pitkät jonot lasten ja nuorten psykiatrisiin palveluihin. Viime vuosina alaikäisten ja nuorten vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä on kasvanut huolestuttavasti.

Vakava nuoriso- ja jengirikollisuus eivät saa kasvusijaa suomalaisessa yhteiskunnassa

Nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemisen ja torjunnan toimenpideohjelmaa on toteutettu yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Toimintojen järjestämisessä, turvallisuudessa, vankipaikkasuunnittelussa ja yhdyskuntaseuraamustyössä on kiinnitetty erityistä huomiota nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseen. Esimerkiksi Exit-toimintaa laajennetaan kattamaan järjestäytyneen rikollisuuden ja väkivaltaisen ääriajattelun lisäksi myös katujengien jäsenet.

Työskentelyn kohdentamiseksi on kehitettävä sääntelyä, joka mahdollistaa tehokkaan rekisterien käytön ja tiedonvaihdon jengirikollisuuteen kiinnittyneiden henkilöiden tunnistamiseksi. Sääntelyä vankeja koskevista tiedoista tulisi laajentaa tuomittuja koskeviin tietoihin. Esimerkiksi turvallisuustietorekisteriin tulisi voida kirjata tietoja jo siviiliarvioinnin yhteydessä ennen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon alkamista. Turvallisuustietorekisterin sisältöä tulisi laajentaa koskemaan myös yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia, ja sisällön laajentamista tulisi selvittää myös ulkopuolisten ja erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneiden osalta.

Järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjuntaan on panostettava oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi

Erityisesti kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus näkyy Suomessa koko ajan voimistuvana. Rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden toiminta on ammattimaisempaa, organisoidumpaa ja raaempaa kuin aiemmin Suomessa. Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii jatkamaan rikollista toimintaa myös vankilassa ja lisäksi se pyrkii rekrytoimaan uusia toimijoita vankeusaikana sekä myös verkostoitumaan muiden rikollisten toimijoiden kanssa. Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien henkilöiden ja ryhmittymien tunnistaminen on vaikeutunut. Rikosseuraamuslaitoksella ei ole sääntelyä, joka mahdollistaa kansainvälisen tiedonvaihdon henkilön vankeusaikaisesta rikollisuudesta ja vankilaturvallisuutta vaarantavasta toiminnasta. Kansainvälisen tietojenvaihdon sääntelyn tulisi kehittyä tosiasiallisia tilanteita vastaavaksi.

Rikosseuraamuslaitoksen keinovalikoima järjestäytyneen rikollisuuden hallinnolliseen torjuntaan on kohtalaisen hyvä: kaikki käytettävissä oleva tieto voidaan ottaa huomioon vankia koskevassa

päätöksenteossa. Ongelmallisena näyttäytyy se, että 1) Rikosseuraamuslaitoksen omat tiedonhankintakeinot ja resurssointi eivät mahdollista riittävän laaja-alaista ja tehokasta toimintaa, ja 2) viranomaisten välisen tiedonvaihdon haasteita ei ole kaikilta osin kyetty ratkaisemaan. Ajantasaiseen tietoon perustuvaa tilanneymmärrystä muodostetaan useista lähteistä ja useiden viranomaisten toimesta. Jaetun tilannekuvan jakamista on tehostettava.

Rikosseuraamuslaitos osallistuu järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevan lainsäädäntöhankkeeseen. Hankkeen voidaan osaltaan arvioida parantavan viranomaisten välistä tiedonvaihtoa.

Jotta vankilat voidaan pitää turvallisena yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille, tulisi lainsäädännöllä varmistaa valvontatyölle riittävät toimivaltuudet. Valvonnan ja tiedonhankinnan keinoja koskevaa sääntelyä selkeyttämällä olisi mahdollista helpottaa tiedonhankintaa. Esimerkiksi tehostetun valvonnan osastoille sijoitettujen, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien vankien yhteydenpidon valvontaan olisi tarkoituksenmukaista saada laajemmat toimivaltuudet.

Järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjunnassa ja rikosvastuun toteuttamisessa haasteena on viranomaisyhteistyö tutkintavankeuden aikaisessa yhteydenpidon valvonnassa, kun tutkintavangin yhteydenpitoa on rajoitettu pakkokeinolain nojalla.

Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii soluttautumaan yhteiskunnan laillisiin rakenteisiin ja viranomaistoimintaan. Korruption ja viranomaistoimintaan soluttautumisen ehkäisyn keinoja tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti.

Väkivaltaisten ääriliikkeiden ja terrorismin uhka hallitaan

Rikosseuraamuslaitos on nimetty keskeiseksi toimijaksi kansallisessa terrorismintorjunnan strategiassa ja toimenpideohjelmassa. Sen vastuulla on mm. uusintarikollisuuden ehkäisy, ideologisesti motivoidusta väkivallasta irtaantumisen tukeminen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen vahvistaminen. Näitä tehtäviä toteutetaan Rikosseuraamuslaitoksen Radi-toiminnan kautta.

Rikosseuraamuslaitoksen työskentelyn piirissä olevien Radi-henkilöiden määrä on kasvanut. Pääsääntöisesti henkilöt ovat äärioikeistolaisia ja radikaali-islamistisia toimijoita, ja yksittäiset toimijat muodostavat tällä hetkellä merkittävimmän riskin.

Suurimman haavoittuvuuden Rikosseuraamuslaitoksen Radi-toiminnassa muodostaa se, että tällä hetkellä toimintaa - strateginen koordinaatio, viranomaisyhteistyö, koulutuksen jalkautus ja korkean riskin asiakastyö – ei ole resursoitu riittävästi.

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Antti Kanerva
Yksikönpäällikkö
Rikosseuraamuslaitos
antti.kanerva@om.fi